

»Det lyckliga ögonblicket.» Gravyr av N. Delaunay efter gouachemålning av N. Lafrensen d. y.

hem (se Botvid). L. var den gotländska unngotikens mest betydande, nu till namnet bekante konstnär i sitt fack, stenhuggerens, som innefattade arkitektens och arkitektur-skulptörens verksamhet. Hans byggnader, t. ex. kyrkorna i Hellvi, vars korportal (se Gotland, bild 24) han signerat med runor, Etelhem (kor och långhus), Hejnum (kor och långhus), Bro (kor) m. fl., ha vanl. i en sirlig stil dekorerade portalomfattningar (jfr Gotland, sp. 876). I Bunge kyrka finns en i sten skulpterad fattigbössa av kolonntyp, som signerats av L. E. L.-k.

Lafrensen, Nicolas, d. ä., målare (1698—1756). Efter utbildning i Stockholm till fältskär började L. 1720 ägna sig åt målarkonsten och utförde först porträtt i olja, t. ex. Johan Stuur (Malmö museum). L:s oljepor-trätt äro vanl. stela i uppställningen och dunkla i koloriten. På 1730-talet började han allt flitigare måla porträttminiaturer. Dessa äro ofta kopior av arbeten i olja, t. ex. gouacherna av Karl XII, som ansluta sig till D. von Krafft's »Lundtyp». L. kopierade också talrika kopparstick med bibliska och mytologiska motiv samt utförde ett stort antal miniaturer efter porträtten på Gripsholm (nu i Kungl. bibl.) samt miniaturer efter bl. a. G. Lundberg och L. Pasch d. ä. Bland hans gouacher märkes främst självporträttet av L. och hans fru. L. var en hederlig och detaljrik ehuru föga betydande konstnär, som trol. utbildat ett flertal lärjungar, däribland sonen Nicolas L. d. y. (se d. o.). W. N.-r.

Lafrensen, Nicolas, d. y., svensk-fransk miniaturist (1737—1807), son till N. L. d. ä. Efter studier i faderns verkstad fortsatte L.

1762—69 sin utbildning i Paris. Återkom-men till Stockholm, blev han 1770 hovminia-tyrist och 1773 medlem av Konstakad. samt fick flera beställningar för hovet, t. ex. por-trätt av Gustav III och hertig Karl, se-dermera Karl XIII. Bland övriga arbeten från denna period märkas skådespeler-skan des Roches (Na-tionalmuseum) och självporträtt (Konst-akad.), 1774 återvände L. till Paris, där han utförde miniaturer i F. Bouchers och P.-A. Baudouins galanta genre. Dessa arbeten

vunno stor popularitet samt graverades av J. F. Janinet, N. Delaunay, G. Vidal o. a. 1791 begav sig L. undan revolutionens faser åter till Sverige, där han snart blev prof. vid Konstakad. Han utförde nu mest porträtt-miniaturer och gouacher med motiv ur sven-ska historien. Talrika arbeten av L:s hand finnas ännu bevarade, t. ex. i Nationalmu-seum, Östergötlands fornminnesförenings mu-seum (Linköping), Wallace collection (London), Louvre (Paris) samt i ett flertal privata sven-ska samlingar. Man beundrar hans arbeten för deras behagfulla, veka, harmoniska kolorit. Ehuru föga originell och banbrytande, förtjä-nar L. uppmärksamhet såsom en alltigenom kultiverad och tidstypisk representant för den gustavianska epoken. Hans arbeten från 1790-talet stå ej på samma höga nivå som de tidigare. Litt.: O. Levertin, »N. L. d. y. och förbindelserna mellan svensk och fransk må-larkonst på 1700-talet» (1899; 2:a uppl. 1910); K. Asplund, »Två gustavianska mästare» (1924—25); P. Lespinasse, »Lavreince» (1928). — Se bild på sp. 571 och bild 65 till artikeln Bostad. W. N.-r.

Lag (fsv. *lagh*, eg. »det lagda», av stammen i lägga) nyttjas i en mängd olika bety-delser: varv, ordning, sällskap (vänners lag), samling av arbetare, som gemensamt utföra ett arbete; som idrottsterm en grupp, som bildar en enhet för att idka en viss idrott (t. ex. fotbollslag); även trupp (t. ex. brottar-lag). Jfr Lagtävling.

Lag, 1. (*Filos.*) Olika betydelser av lag (lat. *lex*) kunna urskiljas. a) Teoretisk lag, speciellt naturlag, ett omdöme, som utsäger en faktiskt föreliggande regelbun-denhet i sammanhanget mellan vissa före-teelser. Ang. exempel se nedan, 3. Genom en egendomlig förväxling, icke blott hos filo-sofiskt oskolade, fattas lag ofta som ett tvång, som binder skeendet; skeendet är »lagbundet». b) Praktisk lag, sede-lag, en allmängiltig sats, som, till skill-nad från föregående, icke utsäger vad som är men vad som bör vara, en norm så-lunda för mänskligt handlande. Ex.: det »ka-tegoriska imperativet» (se Kant). — c) Olika åsikter råda om tankelagarna äro la-gar, som utsäga hur tänkandet under vissa omständigheter förlöper (sålunda teoretiska l.), om de äro praktiska l., utsägande hur tänkandet i visst hänseende bör vara, el. om

de, frigjorda från direkt relation till mänskligt tänkande, utsäga vissa samband mellan »satter i sig» (jfr Husserl). — d) Juridisk lag, se nedan, 2. G. O.-a.

2. (*Jur.*) I vidsträckt mening sammanfattningen av alla de förpliktande bestämmelser, som gälla inom en viss stat. Vanl. begagnas ordet i mera inskränkt bemärkelse såsom beteckning för alla de föreskrifter, som tillkommit i den särskilda ordning, som gäller för lagstiftning. Man brukar då också skilja mellan lag och grundlag (se d. o.).

För lagbegreppets uppkomst har den särskilt av Montesquieu hävdade, tidigare täml. allmänt omfattade uppfattningen om statens verksamhet såsom uppdelad på tre funktioner, den lagstiftande, den dömande och den förvaltande el. styrande, varit av största betydelse. I praktiken uppbyggdes på grundvalen av denna teori framför allt kravet på att folkrepresentationen skulle äga ensamrätt till el. i varje fall dominerande inflytande på lagstiftningsmakten. I flertalet författningar stadgas sålunda, att lagar endast kunna beslutas av representationen (stundom med vetorätt för statschefen) el. av representationen och statschefen i förening, medan statschefen tillägges befogenheten att tillämpa lagarna el. att genom särskilda tillämpningsförfordningar komplettera desamma. I praktiken har emellertid även statschefen i alla länder möjlighet att genom i form av förordning meddelade föreskrifter stifta förpliktande generella regler; dessa förordningar få dock ej vara lagstridiga, och enl. vissa författningar kunna förordningar endast utfärdas med stöd av särskild bestämmelse i lagen. Ofta använder man nu den av Laband gjorda uppdelningen av lag i formell och lag i materiell mening. Med lagar i formell mening åsyftas då de bestämmelser, vilka tillkommit i den ordning, som enl. författningen gäller för lagstiftning, med lagar i materiell mening åter alla mera generella och grundläggande rättsföreskrifter, vare sig de meddelats i form av lag el. i form av förordning. I själva verket är det formella lagbegreppets omfång i hög grad skiftande i olika stater; på vissa håll beslutas det stora flertalet rättsföreskrifter, även på mycket speciella områden, i form av lag, medan i andra stater lagen endast meddelar mera grundläggande bestämmelser och i stor utsträckning kompletteras genom av den högsta verkställande myndigheten beslutade förordningar. Stundom tillerkännes också statschefen rätt att genom s. k. nödförordningar el. provisoriska lagar under särskilda omständigheter meddela lagstridiga bestämmelser. Dylika bestämmelser måste i regel sedermera framläggas för representationen och upphöra att gälla, om representationen ogillar el. icke godkänner dem. — I vissa stater är folket mera direkt delaktigt i lagstiftningsmakten, i det att beslutade lagar under vissa förhållanden (i regel på begäran av ett visst antal väljare) skola föreläggas valmännen för omröstning, referendum; stundom stadgas också om möjlighet för viss grupp av väljare att få ett utarbetat lagförslag framlagt för folket, folkiniciativ.

Enl. svensk grundlag gälla i viss mån från de vanliga avvikande regler. Enl. R. F. § 87 skall allmän civil och kriminallag stiftas gemensamt av konung och riksdag; på samma sätt stiftas ock kyrkolag, dock att härvid erfordras samtycke jämväl av allmänt kyrkomöte. I dessa fall måste alltid Lagrådets (se d. o.) yttrande inhämtas. Även en rad andra lagstiftningsfrågor måste enl. särskilda bestämmelser avgöras av konung och riksdag gemensamt. Men konungen äger också ensam att stifta lagar, näml. enl. R. F. § 89 sådana, som röra rikets allmänna hushållning, s. k. ekonomisk el. administrativ lagstiftning. I mycket stor utsträckning stiftas likväl även dylika lagar av konung och riksdag gemensamt; konungen avstår då från den självständiga beslutanderätten. I praxis bruka, dock ej alltid, de föreskrifter, som beslutas av konung och riksdag gemensamt, benämnas lagar, medan av konungen självständigt meddelade föreskrifter kallas förordningar.

Lagstiftningen brukar sägas innefatta två akter, laginnehållets fixering och lagstiftningsviljans förklarande. Den förra akten omfattar förarbeten, förslag och beslut, den andra beslutets sanktion, promulgation och publikation. Initiativet kan tagas antingen av regeringsorganet el. av representationen, i senare fallet mestadels i form av begäran om utredning och förslag. Förarbeten ske genom kommittéer el. sakkunniga eller direkt i vederbörande dep. I Sverige har, med kortare avbrott, sedan 1800-talets början funnits en lagberedning med uppgift att utarbeta förslag till revision av allmänna lagen i dess helhet el. i vissa delar. Efter förslaget vederbörliga granskning av gör regeringsmyndigheten om och i vilken form förslaget skall föreläggas riksdagen. Enl. sv. rätt har härigenom K. m:t tillika för sin del godkänt det förslag, som sålunda framläggas, och om detta oförändrat antages, blir det i och med riksdagens beslut lag. Beror lagstiftningen av konungen ensam, har lagbeslutet kommit till stånd, så snart förslaget av K. m:t godkännts. Sanktionen är enl. sv. rätt den formella akt, varigenom K. m:t off. konstaterar, att ett lagbeslut behöriigen kommit till stånd, och förklarar det gällande. Beslutet måste även utfärdas el. promulgeras, och detta sker därigenom, att den beslutade lagtexten införes i en skriftlig urkund, som underskrives av den promulgerande myndigheten och till följd härav får karaktären av officiell originaltext. Skall beslutet tillika kungöras, publiceras, vilket ej alltid är nödvändigt, förses texten med en särskild inledande ingress och en avslutande verkställighets- och lydadsbefallning, varefter kungörandet sker genom tidningarna el. medelst intagande i den officiella författningssamlingen och i viktigare fall, vad Sverige angår, även genom uppläsning i kyrkorna. Genom kungörandet skapas en presumtion för att envar erhållit kunskap om lagen. Lagen träder i kraft antingen omedelbart i och med utfärdandet el. vid annan i lag bestämd tidpunkt. Enl. svensk rätt gäller, att, där ej annat föreskrives, en publicerad lag blir tillämplig 4 veckor efter den dag, då den, enl. uppgift på det nummer

av »Svensk författningssamling», vari den finnes införd, utkom av trycket (lag 1 juni 1894). En lag upphör åter att gälla, så snart den kommer i strid med en senare lag rörande samma ämne el. den uttryckligen förklaras upphävd fr. o. m. viss tidpunkt, ävensom därest den faktiskt upphör att tillämpas och detta får opåtal ske (*desuetudo*). Ny lag har emellertid i regel icke tillbakaverkande (retroaktiv) kraft, d. v. s. de förhållanden, som uppstått under den äldre lagens giltighetstid, förlbi reglerade i enlighet med denna, därest de en gång erhållit full konkret rättsbestämhet genom den äldre lagen. Under övergångstiden mellan ny och gammal lag måste ofta tillämpas särskilda normer för de förhållanden, som börjat erhålla rättsbestämhet under den äldre lagen men icke blivit av denna fullständigt bestämda. H. T.-n.

3. (Fys.) Sambandet mellan av varandra beroende fysikaliska storheters kvantitativa el. kvalitativa förändringar. En kropp, som uppvärmas, brukar i regel öka i volym. Fenomenet innebär ingen allmän lagbundenhet, ty ett isstycke, som smälter, minskar i volym, likaså minskar smältvattnets volym intill + 4° C. Däremot sker såväl isens kontraktion under smältningen som vattnets volymförändring från 0° upp till högre temp. fullt lagbundet. En sådan lag kan uttryckas genom en fysikalisk formel, vilken dock, all noggrannhet till trots, blott har en begränsad giltighet, enär den alltid beskriver ett idealiserat fall. Emellertid kan en matematiskt formulerad lag ofta beskriva verkligheten så noggrant, att inga avvikelser med säkerhet kunna experimentellt påvisas, t. ex. Boyle-Mariottes lag, tillämpad på en måttlig mängd förtunnat helium vid vanlig temp. Universellt giltiga och absolut exakta naturlagar har man länge ansett principerna om materiens och energiens oförstörbarhet vara. Vissa fenomen tyda emellertid på att först en kombination av dessa båda satser ger en absolut exakt naturlag. — Den teoretiska fysiken uppställer vissa antaganden, hypoteser. På basis därav utvecklas en teori, vanl. sammanfattad i formuleringen av en lag, som beskriver el. förklarar sambandet mellan olika företeelser och ofta även förutsäger nya fenomen (jfr Effekt 4). Det tillkommer sedan den experimentella fysiken att verifiera (pröva) l. och bestämma dess giltighetsområde, d. v. s. utröna i vad mån avvikelser förekomma och huru olika faktorer inverka på lagbundenheten. Något bevis för riktigheten av de fundamentala hypoteserna gives dock icke med säkerhet, enär även andra förutsättningar vanl. kunna tänkas, som leda till samma l. — De flesta naturlagar äro att uppfatta som sannolikhetslagar, enär de beskriva det skeende, som är mest sannolikt. Ofta träder detta tydligt i dagen, om man låter ett mycket litet avsnitt av rummet el. tiden begränsa det område, inom vilket l. studeras. Enl. de vanliga gaslagarna (se Gas 1) beräknade samhörande värden på tryck och temp. för en gasmassa av blott omkr. 1 milliondels kubm volym gälla icke i varje ögonblick utan blott som medelvärden under en längre tid. J. T.

4. (Teol.) »Lagen» står som uttryck för gudsviljan, då denna framträder som krä-

vande och normerande, »evangelium», då den betygar sig såsom den förbarmande och förlåtande kärleken. Så ha de båda begreppen urspr. präglats och ställts bredvid varandra av Paulus. När denne i uttalanden sådana som »Kristus är lagens ände» o. dyl. antitetiskt tillspetsar motsättningen mellan den unga kristendomen och judendomen, innebär detta närmast ett avvisande av den gamla judiska tanken om lagen såsom frälsningsväg. Men härmed har Paulus på samma gång bragt det kristna grundmotivet till ett klart uttryck: det kristna gudsförhållandet rymmes icke inom rättschemats kategorier, den gudomliga kärleken bryter i Kristus igenom rättsordningens ram, förlåter den syndiga människan och upptager henne i sin gemenskap. Detta betyder icke någon avrättning av det gudomliga krav, som »lagen» representerar, utan i stället en skärpning till det yttersta. Såsom uttryck för detta radikalt fattade krav har lagen sin obetingade giltighet. Men i den mån den förverkligas hos den kristne, har den icke längre en statuarisk karaktär: det är icke fråga om vissa yttre bud, som människan skall tvinga sig till att åtlöda, utan om »andens lag» och det nya liv, som den gudomliga kärleken själv frambringar. — Denna urkristna grundsyn fördunklades under den följ. utvecklingen och ersattes särskilt inom den latinska traditionen av en moralistisk åskådning. I motsättning mot denna återupptog Luther den urkristna tankegången om förhållandet mellan lag och evangelium samt lade denna till grund för sin fördjupade kristendomsuttolkning. G. A.-n.

Lag. Samtidigt avfyrande av ena sidans kanoner på fartyg benämndes förr giva »glatta laget» el. »fullt lag».

Ö-g. Lag, en mer el. mindre tjockflytande lösning, företrädesvis av socker, även i förening med andra ingredienser, som begagnas till matlagning, bakning, konservering och beredning av drycker. Om björklag se Björk, sp. 417. G. H.-r.

Laga domstol, jur., se Forum, sp. 843.

Lagae [-ga?], Jules, belgisk skulptör (f. 1862). Slog igenom med den starkt realistiska gruppen »Botgörare» (två fångar, fastkedjade vid varandra). L. har utfört kraftiga monument, bl. a. i Bryssel och Charleroi, samt utsökt känsliga byster och grupper, särskilt av barn. G.-g. N.

Laga fång, lagligt förvärfv av egendom, framför allt av äganderätt till jord. I denna betydelse förekommer uttrycket laga fång såväl i medeltida rättsböcker som i 1734 års lag. Som motsats till laga fång uppställs i taga (intäkt), d. v. s. egenmäktigt inhägnande el. annan olovlig tillägnelse av grannes mark. I rättssystemet indelas de olika laga fången i 1) originära (förvärfv av nyttillkomna el. herrelösa föremål, enl. vedertagen uppfattning även vissa fall av sammanfogande, *accessio*), 2) exstinktiva (förvärfv av annans föremål utan sammanhang med el. beroende av förutvarande äganderätt) och 3) derivativa (förvärfv medelst härledning från förutvarande äganderätt). Till sistnämnda grupp höra alla i jordabalken 1:1 uppräknade laga fång: arv, skifte (= byte), köp och gåva. A. W. (C. G. Bj.)